

**VEER NARMAD SOUTH
GUJARAT UNIVERSITY
SURAT**

FACULTY OF RURAL STUDIES

CBCS - SYLLABUS

FOR

SEMESTER -II

BACHELOR OF RURAL STUDIES

BACHELOR OF RURAL STUDIES

SEMESTER –II

Foundation –I

વિષય : પર્યાવરણીય અભ્યાસ (02)

(2 +1) Marks -100

હેતુઓ :-

- (૧) વિદ્યાર્થીઓ પર્યાવરણના વૈશ્વિક પ્રશ્નોથી સભાન બને .
- (૨) વિદ્યાર્થીઓ પર્યાવરણના વિવિધ કાયદાઓથી જાગૃત બને.
- (૩) વિદ્યાર્થીઓ જળસંગ્રહની જુદીજુદી પધ્ધતિઓથી માહિતગાર બની જળ સમસ્યાઓના ઉકેલમાં ફાળો આપે.
- (૪) વિદ્યાર્થીઓ ઘન કચરાના વ્યવસ્થાપન વિશે માહિતી મેળવી તેના નિયંત્રણ કરવાની રીતોથી વાકેફ બને.
- (૫) વિદ્યાર્થીઓ કુદરતી આપત્તિઓનો સામનો કરવાની કાબેલિયત પ્રાપ્ત કરે.
- (૬) વિદ્યાર્થીઓ પર્યાવરણનું જતન અને સંવર્ધન કરતા શીખે.

અભ્યાસક્રમ :

એકમ -૧ પર્યાવરણના વૈશ્વિક પ્રશ્નો :-

Credit 10 (૩૦%)

૧. તેજાબી વર્ષા (એસિડ રેઇન)
૨. ગ્રીન હાઉસ ઈફેક્ટ.
અર્થ સમજૂતી, ગ્રીન હાઉસ વાયુના પ્રકારો, અસરો.
૩. ઓઝોન સ્તરમાં ક્ષતિ અથવા બાકોરા
અર્થ,સમજૂતી ,સમીકરણ ,ઓઝોન સ્તરની ક્ષતિની અસરો,
ઓઝોન સ્તર બચાવવા શું કરવું જોઈએ.

એકમ - ૨ પર્યાવરણીય કાયદાઓ :-

Credit 2 (૧૦%)

૧. ધી એર એક્ટ
૨. ધી વોટર એક્ટ

એકમ - ૩ ઘનકચરાનું વ્યવસ્થાપન :-

Credit 3 (૧૦%)

અર્થ,કારણો,અસર,નિયમન અને નિયંત્રણ ,ઘનકચરામાં સુક્ષ્મ જીવો.

એકમ - ૪ કુદરતી આફતો:-

Credit 8 (૨૫%)

કુદરતી આફતોના પ્રકારો.

૧. ભૂકંપ /ધરતી કંપ
 - વ્યાખ્યાઓ :- ભૂકંપ,એપીસેન્ટર,હાઈપો સેન્ટર,
આફ્ટરશોક,સીસ્મોગ્રાફ,સીસ્મોગ્રામ
 - ધરતીકંપના પ્રકારો :-
ટેકનોટીક અને નોન ટેકનોટીક
 - ભૂકંપ દરમ્યાન મનુષ્યના બચાવ માટેના સામાન્ય સૂચનો.
૨. વાવાઝોડુ :-
ઉદ્ભવ ,અસરો,બચાવના પગલા

એકમ - ૫ વિકાસલક્ષી મુદ્દાઓ :-

Credit 7 (૨૫%)

૧. વોટરશેડ યોજના (જળસ્ત્રાવ વિકાસ કાર્યક્રમ)
અર્થ ,જળસંગ્રહની પધ્ધતિઓ,ફાયદાઓ .
૨. અસ્થાયી વિકાસથી સ્થાયી વિકાસ તરફ.
૩. સામાજિક વનીકરણ.
૪. ગુજરાતના પર્યાવરણીય પ્રશ્નો અને તેના સંભવિત ઉકેલો

પ્રત્યક્ષ કાર્યો :

(૧) ઔદ્યોગિક પ્રદૂષણને કારણે ખેતી ઉપર થયેલ અસરનો અભ્યાસ કરવો.	Credit 5 (૩૫%)
(૨) વોટરશેડ યોજનાનો અભ્યાસ કરવો .	Credit 5 (૩૫%)
(૩) વાયુ પ્રદૂષણનો અભ્યાસ કરવો .	Credit 5 (૩૦%)

સંદર્ભ ગ્રંથ :-

(૧) પર્યાવરણ શાસ્ત્ર	- બિપીનભાઈ જોષી
(૨) પર્યાવરણ અને ભૂંકપ ઇજનેરી	- ડૉ.એમ.બી.ગોહિલ
અનિલ કે પોપટ,દિવ્યા પી.ગોહિલ
(૩) પર્યાવરણ સાથી	- રમેશ સાવલિયા
(૪) પર્યાવરણ	- ડૉ.એમ.બી.ગોહિલ
દિવ્યા પી.ગોહિલ
(૫) પર્યાવરણ શિક્ષણ	- પ્રો.પંકજભાઈ પરમાર (મિસ્ત્રી)

BACHELOR OF RURAL STUDIES

SEMESTER –II

Foundation –II

Subject : English (02) (3+0)

Marks -100

Objectives:

To strengthen the vocabulary of students.

To strengthen the grammar capacity ability of the students.

To introduce the students to English Literature.

To generate interest of the students for English Literature.

To strengthen the structural capacity of students for grammar

- 1. Text** (30%) 20 Credit
Six Tales from Shakespeare-
Published by : Macmillan Publication
Here the students will learn the first three tragedies of Shakespeare
Here the objective questions, Short questions, Long questions or short notes,
Reference to context –will be asked
- 2. Grammar** (50%) 20 Credit
(i) Adjectives
(ii) Modal Auxiliary
(iii) Degrees
(iv) Adverb
- 3. Letter Writing** (15%) 3 Credit
(Business letters only)
Here the students will attempt any one of the letters during the
Annual exam
- 4. Word –Building** (05%) 2 Credit

BACHELOR OF RURAL STUDIES

SEMESTER –II

CORE –3

વિષય : જમીન વ્યવસ્થા (Agro-0 2)

(2 +1) Marks -100

હેતુઓ :-

૧. વિશિષ્ટ સંજોગોમાં જમીન વ્યવસ્થા કેમ કરવી તે જાણે.
૨. સૂકી ખેતીના વિસ્તારમાં એકર દીઠ ઉત્પાદન વધારનારા કાર્યક્રમો સમજી તે મુજબ આયોજન કરે.
૩. ખારી જમીનની સુધારણા માટેનું વિજ્ઞાન જાણે.
૪. જમીનને નડતા પ્રશ્નોનું નિવારણ કરતાં શીખે.
૫. ખાતરોનો ડહાપણભર્યો વ્યવહાર કેમ કરવો તે સમજે.

અભ્યાસક્રમ :-

Credit - 12 (40 %)

- (૧) જમીનની ફળદ્રુપતા ,તેને અસર કરતા પરિબળો ,જમીનની ઉત્પાદક શક્તિ ફળદ્રુપતા સાથેનો તેનો સંબંધ જમીનવ્યવસ્થાની વ્યાખ્યા ,જમીનની ફળદ્રુપતા ઘસાતી અટકાવવાના ઉપાયો -જમીન સંરક્ષણ, જમીન ધોવાણ,કારણો, પ્રકાર,પ્રમાણ અને તેને અસર કરતા મુદ્દાઓ,તેની ભયાનકતા,જમીન સંરક્ષણના કાર્યક્રમો, જેવા કે ખેતી વિષયક,ઈજનેરી વિષયક,ઘાસચારા વિષયક,જમીનનું સર્વેક્ષણ અને જમીનની શક્તિ મુજબના વપરાશ આધારિત વર્ગીકરણ,રાજ્યની વરસાદ તરાહ અને રાજ્યોના જુદા જુદા વિસ્તારો માટે જમીન સંરક્ષણ કાર્યક્રમો.
- (૨) જમીનની ફળદ્રુપતા ટકાવી રાખવાના કાર્યક્રમો : પાકની ફેરબદલી,મિશ્રપાક,વાસલ ખેડ વગેરે.
- (૩) જમીનની ફળદ્રુપતા વધારવાના કાર્યક્રમો : ખાતરોનો અભ્યાસ-છોડ વિકાસની જરૂરીયાતો,હવા , પાણી, પ્રકાશ તત્વો,અનિવાર્ય તત્વો,તેના કાર્યો ,જમીનમાં પ્રમાણ અને સુલભતા સ્વરૂપો,ઘટના ચિહ્નો ઘટવાના કારણો.
મહત્વના તત્વોનો વિગતે અભ્યાસ :
વનસ્પતિ જીવનમાં તત્વનું કર્તવ્ય,જમીનમાં તત્વનું પ્રમાણ અને રૂપાંતર,તત્વોનું જકડાઈ જવું અને તેના ઉપાયો.

તત્વ પુરવણીના માર્ગો :

Credit - 8 (25 %)

ખાતરોનું વર્ગીકરણ,સેન્દ્રિય પદાર્થના લાભો, છાણિયા ખાતર-કમ્પોસ્ટની બનાવટ,સંગ્રહ અને વપરાશની ખામીઓ, નિવારણ પદ્ધતિઓ , લીલો પડવાસ,ગોબરગેસ પ્લાન્ટ,જમીન અને પાક પર ખાતરની અસરો,ખાતરોનું પ્રમાણ ,વપરાશ,પદ્ધતિ,સમય અને બીજા પાક પર અસર , ખાતર મિશ્રણો , તેના લાભાલાભ,ખાતરની જરૂરીયાત જાણવાની રીતો,જમીનનું છોડનું પૃથ્થકરણ, કુંડાના અખતરા, ખેતરના પ્રયોગો, ત્વચા કસોટી,ખાતરના એકમોની કિંમત અને આર્થિક દષ્ટિએ સરખામણી,ખાતર સંગ્રહ, ખાતર નિયમન કાયદો,ખાતરના કાર્યક્રમ ઉપયોગો ,પાકવાર ખાતર જરૂરીયાતો.

- (૧) સૂકી ખેતી : સૂકી ખેતીનો પ્રશ્ન ,સૂકી ખેતી વિસ્તારમાં આવતી ખેતી પધ્ધતિએ,ભેજસંગ્રહ માટે જમીન વ્યવસ્થા, સૂકી ખેતીના સિધ્ધાંતો,જળ અને જમીન સંરક્ષણ તેને અનુરૂપ છોડ ખાતરના વહેવારો, વિસ્તારને અનુરૂપ પાકો અને જાતો.
- (૨) જળસિંચન : તેને અનુકૂળ જમીનની પસંદગી ,જળસિંચનની જુદી જુદી પધ્ધતિઓ અને તેની પસંદગી , પાણી જરૂરીયાતોને અસર કરતી બાબતો ,પાણીનો બગાડ અટકાવવાના માર્ગો.
- (૩) જળનિકાલ : પાણી ભરાઈ રહેતું હોય તેવી જમીનના પ્રશ્નો,તેના ગેરલાભો,જળનિકાલનું મહત્વ,પ્રકારો, જળનિકાલ વ્યવસ્થાની જાળવણી .
- (૪) નિંદણ : નિંદણની વ્યાખ્યા ,ખાસિયતો ,લાભા-લાભ,નિંદણનો ફેલાવો,અટકાવવાના,નાશ કરવાના ઉપાયો જેવા કે ખેતી વિષયક યાંત્રિક,રાસાયણિક.
- (૫) જમીન સુધારણા : ખરાબા ,ઘાસિયા ,પથરાળ,ધોવાયેલી તથા ખારી જમીનો ,ખારી જમીનનાં લક્ષણો : વર્ગીકરણ ,કારણો : સુધારવાના ઉપાયો ,ખારી જમીન સુધારવાની ,રાજ્યની યોજનાઓ.

પ્રત્યક્ષ કાર્યો :-

Total Credit =15

૧. ધોવાણના પ્રકાર અને જમીન સંરક્ષણના પગલાઓનું નિરીક્ષણ કરવું.
૨. પાક ફેરબદલી માટેનું આયોજન કરવું.
૩. સૂકી ખેતી વિસ્તારમાં એકર દીઠ પાક ઉત્પાદન વધારવાનું આયોજન.
૪. જળસિંચનની જુદી જુદી પધ્ધતિઓનું નિરીક્ષક કરવું.
૫. જુદા જુદા નિંદામણની ઓળખ કરવી.
૬. ખારી જમીન સુધારણા કેન્દ્રની મુલાકાત લેવી .
૭. જુદા જુદા ખાતરોની ઓળખ કરવી.
૮. ખાતર આપવાની જુદી જુદી પધ્ધતિઓનો પરિચય .
૯. મિશ્ર ખાતર માટે એક તત્વીય ખાતરોનું પ્રમાણ નક્કી કરવાની ગણતરી કરવી.
૧૦. આર્થિક દષ્ટિએ કયુ ખાતર સ્વરૂપ સસ્તુ પડશે તેનો હિસાબ કરવો.

સંદર્ભ ગ્રંથ :

૧. જમીન વિજ્ઞાન - હિરાલાલ દેસાઈ
૨. જમીન વિજ્ઞાન - પંડ્યા હરિયા ,મહેતા
૩. ખાતરો અને પાક-ઉત્પાદન - ચીમનભાઈ પટેલ

BACHELOR OF RURAL STUDIES

SEMESTER – II

CORE – 3

Subject: Animal Husbandry (02)

2+1

Title: – Animal Management

Marks: 100

Objectives:

- (1) To know management & skills.
- (2) To understand the animal economics and milk production cost.
- (3) To study different form registers.
- (4) To performs various methods like dehorning, castration & branding.
- (5) To learn how to judge the age of animals.
- (6) To understand importance and methods of vaccination.

Theory:

(Total Credit 30)

(1) What is management? Details study of animal Management	Credit 4 - 15%
(2) Function of a manager and its implementation	Credit 3 - 10%
(3) Economics of animal husbandry business	Credit 4 - 15%
(4) Record keeping : its importance and detail Study of different registers	Credit 4 - 15%
(5) Identification marks: its importance and methods	Credit 4 - 10%
(6) Dehorning and castration: importance and methods	Credit 4 - 15%
(7) Judging the age of animals : importance and Methods	Credit 3 - 10%
(8) Vaccination schedule in dairy animal : Importance & methods of vaccination	Credit 4 - 10%

Practical:

(Total Credit 15)

- (1) To observe daily routine of a dairy farm
- (2) To study records of a dairy farm
- (3) To Study dehorning procedure in a calf.
- (4) To study application of identification marks to animals
- (5) To study vaccination methods and precautions

Note: Each practical carries equal weight and marks.

Reference:

1. PashuVyavastha:
Arun D. Dave,
University GranthNirman Board, Ahmedabad.
2. VyavaharuGopalan: KrushnalalShukal,
University GranthNirman Board, Ahmedabad.
3. “Godarshan” A monthly Gujarati Magazine,
Dept. of A.H., Gujarat State, Gandhinagar.
4. A Text Book of Animal Husbandry:
G.C. Banerjee;
Oxford & IBH Publishing Co. Pvt. Ltd., New Delhi.
5. A Hand Book of Animal Husbandry:
By ICAR, New Delhi.

BACHELOR OF RURAL STUDIES

SEMESTER –II

CORE –3

વિષય : બાગાયત (02)

(2 +1)

Marks -100

હેતુઓ :-

આ વિષયના અભ્યાસ દ્વારા વિદ્યાર્થીઓને બાગાયતના વિવિધ મુદ્દાઓની જાણકારી અને સમજ મેળવે જેથી તેઓ ગામના બાગાયત સંદર્ભે પ્રશ્નો સમજીને તેમનો ઉકેલ મેળવી શકે. વધુમાં આ વિષયની જાણકારી મેળવે વિદ્યાર્થી પોતે બાગાયત સંબંધી કાર્યો સ્વતંત્ર રીતે કરીને તેમની આર્થિક સ્થિતિમાં સુધારો લાવી શકે.

અભ્યાસક્રમ :-

૧. પેશી સંવર્ધન પદ્ધતિઓનો ઉપયોગ.

Credit - 8 (30 %)

૨. ફૂલછોડ ઉછેર: મોસમી અને કાયમી ફૂલનો ભેદ, તેમનો ઉછેર રોપણી , ફેરવણી, ઋતુવાર મોસમી ફૂલો.

Credit - 8 (30 %)

૩. સામાન્ય ફળ પાકો: વિસ્તારમાં થતાં મુખ્ય ફળ પાકો :- આંબો, ચીકુ, પપૈયા, જામફળ, દાડમ, સીતાફળનું ફુટુંબ, લીબુંના ફળો, બોર અને બીજા પરચુરણ ફળોનો ઉછેર, આબોહવા, જાતો, જમીન, અંતર, ખાતર, રોપણી, પૂર્તિખાતર, પાણી, બહાર લેવાની રીત, તેની ટેવો, બહારના પ્રકાર અને સમગ્ર, પ્રદેશવાર ખાસચિત, ઉત્પન્ન રોગો, કીટકો અને તેના ઉપાય.

Credit -8 (30 %)

૪. ગ્રીનહાઉસ ટેકનોલોજી, નર્સરી અને ફૂલ ઉછેર માટેનું મહત્વ, મશરૂમની ખેતી, ફૂલની નિકાસ માટેની શક્યતાઓ, અને વર્તમાન પરિસ્થિતિ, ફળોની જાળવણીની પદ્ધતિ અને બનાવટો , હાઈપ્રોપોનિક્સ, કુંડા અને કોથળીમાં ઉછેર વગેરે.

Credit - 6 (10 %)

પ્રત્યક્ષ કાર્યો :-

Total Credit =15

૧. ફળઝાડમાં છાંટણી, ફેરણી, વૃક્ષોની માવજત, ખાતર પાણી, અન્ય માવજતો.

૨. બગીચાની ડીઝાઇનમાં અભ્યાસ કરવો, પ્રત્યક્ષ રીતે બગીચો તૈયાર.

૩. નજીકની ફળવાડીની મુલાકાત લઈને પ્રત્યક્ષ રીતે ફળઝાડ ઉછેરની માહિતી મેળવી શકાય અને ફળસંગ્રહ, ફળની બનાવટોની પદ્ધતિ જાણવી.

૪. વિદ્યાર્થીઓને અમુક પ્રત્યક્ષ કાર્યની જવાબદારી સોંપવી જેવી કે: અમુક વૃક્ષો, ફળઝાડ, ફૂલછોડ ઉછેરવા અને તેની માવજત પોતે પ્રત્યક્ષ રીતે આપીને તૈયાર કરે.

સંદર્ભ ગ્રંથો :-

૧. વનસ્પતિ વર્ગીકરણ - શ્રી ચંદ્રકુમાર કાંતિલાલ શાહ - યુનિ ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ -અમદાવાદ

૨. વનસ્પતિ પરિસ્થિતિ વિદ્યા - શ્રી.એન.આઈ.દાણી -યુનિ.ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ -અમદાવાદ

૩. વનસ્પતિ પેશી વિદ્યા - પ્રા.પી.જે.માંદૂરકર - યુનિ.ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ -અમદાવાદ

૪. ફૂલોના રાજા ગુલાબ - રજનીકાંત ઈ.ભટ્ટ - સરદારકૃષિ કેન્દ્ર, સુ.કૃ.યુનિ-નવસારી

૫. ફળાઉ નર્સરી - ડૉ. કે. પી.કીકાણી - વિકસત, થલતેજ ટેકરા -અમદાવાદ

૬. ફળપાકોની સુધારેલી ખેતી સંપાદક: સરદાર સ્મૃતિ -નાયબ વિસ્તરણ શિક્ષણ નિયામક

૭. કૃષિ ગોવિદ્યા - તંત્રી : શાંતિલાલ પટેલ- ગુજરાત કૃષિરઅગનઅ વિશ્વ વિદ્યાલય -આણંદ

BACHELOR OF RURAL STUDIES

SEMESTER –II

CORE –3

વિષય : ગ્રામ વિસ્તરણ (02)

(2 +1) Marks -100

હેતુઓ :-

૧. ગ્રામ વિદ્યાશાખાના વિદ્યાર્થીઓ ગ્રામસમાજના પ્રશ્નોથી વાકેફ થાય, તેના ઉકેલો વિચારતા થાય.
૨. પોતાની પાસે જે જ્ઞાન, આવડત, ઉપાયો સૂઝ છે તે ગ્રામ સમાજમાં કઈ રીતે પહોંચાડવા તેના સિધ્ધાંતો, પદ્ધતિઓ જાણે, સમજે અને ઉપયોગ કઈ રીતે કરવો તે શીખે.
૩. રાષ્ટ્રના સંદર્ભમાં ગામડાના શું તેનો ઉકેલ સર્વાંગી વિકાસ કઈ રીતે કરવો તે જાણે.

અભ્યાસક્રમ :-

(Credit 30 & Weight age 100%)

૧. વિસ્તરણ કાર્યમાં ઉપયોગી પદ્ધતિઓ .

Credit -10 (35%)

- અ. વ્યક્તિગત વિસ્તરણ પદ્ધતિઓ.
- બ. જૂથ માટેની વિસ્તરણ પદ્ધતિઓ.
- ક. સમૂહ સંપર્ક માટેની વિસ્તરણ પદ્ધતિઓ .

ચાલુ સમાજમાં કઈ કઈ પદ્ધતિઓ વધુ અસરકારક અને શક્ય છે તે પદ્ધતિઓનો વિસ્તરણમાં ઉપયોગ કઈ રીતે કરવો અને તેના લાભાલાભ.

૨. વિસ્તરણ કાર્યમાં દશ્ય-શ્રાવ્ય સાધનો, નમૂના વગેરે.

Credit -10 (35%)

- અ. દશ્ય-શ્રાવ્ય નમૂનાઓનું મનોવૈજ્ઞાનિક અને વ્યવહારિક રીતે વિશ્લેષણ અને ઉપયોગિતા.
- બ. સમાજમાં વિસ્તરણ કરવા ઉપયોગી દશ્ય-શ્રાવ્ય સાધનોનો પરિચય, ઉપયોગ કરવાની રીતો પ્રશ્નો, ઉકેલો, ધ્યાનમાં રાખવા જેવી બાબતો : રેડિયો, ટેલીવિઝન, ફિલ્મ, ટેપરેકર્ડર, એવીસ્કોપ, એપીડાયોસ્કોપ, ચિત્રો નમૂના, ચાર્ટ, ફ્લેનલગ્રાફ પ્રદર્શન, પત્ર, પત્રિકા, કાળુ પાટિયુ વગેરે.

૩. વિસ્તરણ શિક્ષણ અને મનોવિજ્ઞાન-વિસ્તરણ શીખવાની પ્રક્રિયાને અસર કરતા પરિબલો. Credit -10 (30%)

- શીખવું, શીખવાની પ્રક્રિયાના સિદ્ધાંતો, શીખવવાના અનુભવો, શીખવવા માટેની અસરકારક પરિસ્થિતિનું નિર્માણ કરવું.

પ્રત્યક્ષ કાર્યો :- Total credit = 15

૧. તાલુકા પંચાયતની મુલાકાત લઈને તેના વિસ્તરણ કાર્યક્રમ માળખાનો અભ્યાસ કરવો.
૨. જુદી જુદી વિસ્તરણ શિક્ષણ પદ્ધતિઓ અને સાધનોનો અભ્યાસ કરવો.
૩. શેરી નાટકો દ્વારા જાગૃતિ કેળવવી.

સંદર્ભ ગ્રંથો :-

૧. ભારતમાં ગ્રામ વિકાસ - બાબુભાઈ અવરાણી , બકુલભાઈ અવરાણી - અનડા પ્રકાશન - અમદાવાદ
૨. વિસ્તરણ શિક્ષણ - બાબુભાઈ અવરાણી , બકુલભાઈ અવરાણી - અનડા પ્રકાશન - અમદાવાદ
૩. કૃષિ વિસ્તરણ શિક્ષણ - ડૉ.ઈશ્વરભાઈ પટેલ - યુનિ.ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ - અમદાવાદ

BACHELOR OF RURAL STUDIES

SEMESTER –II

Core - 3

વિષય : ગ્રામવિકાસ (02)

(3+0) Marks -100

હેતુઓ :-

આ વિષયનો હેતુ ભારતીય ગ્રામવિકાસની નિતીઓ,કાર્યક્રમો ,તેનું વ્યવસ્થાપન અને વૈશ્વીકરણ અને ઉદારીકરણના સંદર્ભે, અગ્રીમતાના ધોરણે વિદ્યાર્થી સમજતો થાય .

એકમ - ૧ ગ્રામવિકાસની નિતીઓ

(Credit-15) 30%

૧. ગ્રામવિકાસની નિતીઓ અને આઝાદી બાદના આયોજનો .
૨. ગ્રામવિકાસના કાર્યક્રમો અને તેના વ્યવસ્થાપનની પદ્ધતિ.
૩. ગ્રામવિકાસની અસરો અને તેનું ટકાઉપણુ
૪. ભારતમાં ગ્રામવિકાસની નીતિના મુખ્ય મુદ્દાઓ અને તેના વિકલ્પો.

એકમ -૨ ગ્રામવિકાસમાં લોકભાગીદારી

(Credit-15) 35%

૧. ભાગીદારીના સ્તરો અને ખ્યાલ.
૨. ગ્રામવિકાસમાં લક્ષ્યાંક જૂથની ભાગીદારીની ભૂમિકા.
૩. લોકભાગીદારીને વધારવા માટેની પદ્ધતિઓ.
૪. ગ્રામવિકાસમાં સફળતાપૂર્વકની લોકભાગીદારીના નમૂનાઓનો અભ્યાસ.

એકમ -૩ ગ્રામવિકાસમાં મૂલ્યાંકન અને દેખરેખ

(Credit-15) 35%

૧. દેખરેખ અને મૂલ્યાંકન વચ્ચેના તફાવતો .
૨. મૂલ્યાંકન અને દેખરેખની ભૂમિકા.
૩. મૂલ્યાંકનની પદ્ધતિઓ .
૪. સામાજિક અન્વેષણ .
૫. મૂલ્યાંકન અને દેખરેખની મર્યાદાઓ .

સંદર્ભ ગ્રંથો :-

૧. કુદરતી સંપત્તિ વિકાસ અને વ્યવસ્થાપન - બાબુભાઈ અવરાણી-યુનિ. ગ્રં.નિ. બોર્ડ-અમદાવાદ
૨. સામુદાયિક ગ્રામવિકાસ અને કૃષિ વિસ્તરણ-બાબુભાઈ અવરાણી-યુનિ. ગ્રં.નિ. બોર્ડ-અમદાવાદ
૩. ભારતમાં ગ્રામવિકાસ - બાબુભાઈ અવરાણી -અનડા પ્રકાશન
૪. ગ્રામોચિત ટેકનોલોજી - મહેન્દ્રભાઈ ભટ્ટ
૫. ગ્રામવિકાસ પરિપ્રેક્ષ્યમાં - દિલીપભાઈ શાહ

BACHELOR OF RURAL STUDIES

SEMESTER-II

CORE- 4

Subject: - Agronomy

(2+1)

Title: Soil Management

Marks-100

Objectives:-

- (i) To study how to manage the soil.
- (ii) To know the optimum utilization of fertilizer.
- (iii) To know the importance of the organic materials.
- (i) To know about the preparation of compost and vermicomposting.
- (ii) To know the management of soil through dry farming, irrigation & drainage

Theory:

(Total credits-30)

1. Soil management. (credit-6) 20%
 - Soil conservation, problems and remedies.
2. Soil fertility. (credit-09)30%
 - Factor affecting fertility.
 - Management of fertility through crop rotation and mix cropping.
 - Increase of soil fertility through manures and fertilizers.
3. Manures & fertilizer. (credit-09) 30%
 - Classification of manures & fertilizers
 - Green manuring, compost nitrogenous, phosphetic and potasic fertilizer.
 - Mathematics of the fertilizer,
4. Soil management. (credit-6) 20%
 - Soil management through – Dry farming.
 - Irrigation – Drainage.
 - Soil reclamation - saline, alkaline soils.
 - Its reclamation.

Practical:

(Total credits-15)

1. Study of different method of fertilizer application.
2. Study of fertilizer requirement of crops and its mathematics.
3. A visit of a dry farming research station.
4. A visit of a farm with drip & sprinkler irrigation system

Reference Books:

1. Soil Science and Soil Management. - BabubhaiAvarani,
- Andaprakashan, Ahmadabad.
2. Soil science. - Pandya, Hariya, Mehta, Uni.-GranthNirman board-Ahmadabad.
3. Fertilizers and Crop production. - Chimanbhaipatel, -sunilprakashan.
4. Agriculture science -M.H.Mehta

BACHELOR OF RURAL STUDIES

SEMESTER – II

CORE - 4

Subject: Animal Husbandry

3+0 Marks-100

Title: - Animal Feeds and Fodders

Objectives:

- (1) To understand Digestion of ruminants
- (2) To know and identify different feed for animals
- (3) To study processing of fodders.
- (4) To understand importance of pasture and its maintenance.
- (5) To know structure of dairy and it's functioning.
- (6) To understand importance of milk in human nutrition.

Theory:

(Total Credits=45)

- (1) Importance of Animal Nutrition and classification of Animal feeds and important aspects of feeding methods like care during feeding
Credit 8 - 20%
- (2) Digestive system of ruminants Organs & Functions
Credit 6 - 10%
- (3) Fodder production and planning of Intensive fodder Production programme
Credit 6 - 10%
- (4) Pastures : types, maintenance and improvement of pastures
Credit 6 - 15%
- (5) Silage making: method, advantages and disadvantages of silage
Credit 6- 15%
- (6) Dry Fodders: Terms and Hay making: Methods and advantages disadvantages
Credit 5- 10%
- (7) Green Fodders: Classification Different Fodders and their Production: Maize, Sorghum, and Hybrid grass, Lucerne, Bajara.
Credit 8 - 20%

Reference:

1. Livestock Feeding & Management - B.M. Patel & N. S. Radadia
2. A Text book of animal Husbandry - G.C. Banerjee
3. Animal Nutrition - Maynard & Loosli
4. Animal Nutrition - A.C. Chaudhari
5. Go darshan - PashuPosanVishesank

BACHELOR OF RURAL STUDIES

SEMESTER-II

Core-4

Subject: - HORTICULTURE & FORESTRY

3+0

Title: - Forestry – II

Marks-100

Objectives:-

Design a course with objectives of

- (i) student aware with importance of forest department and relation with horticulture science
- (ii) student aware with forest plant
- (iii) Create self - employment source.

Teaching Method:- (i) Lecture (ii) Self-study (iii) Group discussion (iv) Assignment
(v) Evaluation test (vi) Field visit.

1. Agro. Forestry (krushi van) (credit -9) (20%)
Definition, Advantage, methods

2. Social forestry (credit -9) (20%)

Meaning, objective

Various schemes are under implementation at present in social forestry

1. Strip planting
2. Gram van
3. Forest breeding
4. Tree planting in private land
5. Environmental planting
6. Kisan nursery
7. Van mahotsav scheme
8. Bio gas, solar cooker distribution scheme

3. Nursery management (credit -9) (20%)

1. Importance of nursery
2. Place selection and planning
3. Primary land preparation
4. Seed and seedling
5. Care

4. Activities of forest department (credit -9) (20%)

1. Conservation and development of forest
2. Participatory forest management
3. Social forestry
4. Wild life protection (sanctuaries)
5. Conservation of bio diversity
6. Forest research
7. Extension activities

5. Cultivation of forest trees (credit -9) (20%)

1. Eucalyptus
2. neem
3. Teak
4. bamboo

Reference:-

1. Forests in india - Agrawal V.P (1985)
-Pub: oxford & IBH publishing Co. pvt. Ltd, new delhi
2. Forestry in india - Dwivedi A. P (1980)- Pub: jugalkishor& co., dehradun
3. A textbook of silviculture - Dwivedi A.P (1980) - Pub IBD, Dehradun

BACHELOR OF RURAL STUDIES

SEMESTER –I I

Core - 4

વિષય : ગ્રામ વિસ્તરણ (02)

(3 +0) Marks -100

હેતુઓ :- આ અભ્યાસક્રમ દ્વારા વિસ્તરણ શિક્ષણના સૈદ્ધાંતિક તત્વો અને જ્ઞાન અને તકનીકી લોકો સુધી કેવી રીતે પહોંચાડવી તેની સમજ વિદ્યાર્થીઓ કેળવ, જેથી વિદ્યાર્થીઓ ગામડાના લોકોની સમસ્યાને ઓળખીને તેને લોકોના દ્વારા ઉકેલવામાં મદદરૂપ થઈ શકે.

અભ્યાસક્રમ :-

(Total Credits=45)

એકમ -૧ ગ્રામસંગઠનો ,મહત્વ, ઉપયોગિતા .

(Credit -15) (35%)

૧. યુવકોનો વિસ્તરણમાં ઉપયોગ,સંગઠન,શિક્ષણ અને તેના માટે અપનાવવા જેવી પ્રવૃત્તિઓ, યુવક મંડળ, ફોર એચ કલબનો વિગતે ખ્યાલ.
૨. સ્ત્રી મંડળો,રચના ,કાર્યો તેની હાલના સંજોગોમાં જરૂરીયાત.
૩. ખેડૂત મંડળોની રચના ,ઉપયોગિતા,કાર્યો.

એકમ -૨ વિદેશોમાં વિસ્તરણ કાર્યનો પરિચય ,તેમાંથી ભારતના વિસ્તરણ કાર્યમાં લેવા જેવી બાબતો.

અમેરિકા, ચીન, ડેન્માર્ક, ઈઝરાઈલ જેવા દેશોના વિસ્તરણ કાર્યનો ખ્યાલ આપી ઉપરોક્ત મુદ્દાનો અનુબંધ.

(Credit -10) (20%)

એકમ -૩ વિસ્તરણ કાર્યમાં ગ્રામ પંચાયતો,સહકારી મંડળોઓ , શાળાઓ,સ્વૈચ્છિક સંસ્થાઓ શું શું કાર્યો કરી શકે, તેના દ્વારા સમાજમાં ઉપયોગી થઈ શકે તેવા કાર્યોની ચર્ચા.

(Credit -10) (15%)

એકમ-૪ ઈનોવેશન્સનું વહન : સંદેશાવાહકની પ્રક્રિયા અને તેને અસરકારક બનાવવા માટેના પગલાઓ, ડીફ્યુઝન અને અપનાવવાની પ્રક્રિયા.

(Credit -10) (20%)

સંદર્ભ ગ્રંથો :-

૨. સામુદાયિક વિકાસ અને કૃષિ વિસ્તરણ - શ્રી બાબુભાઈ અવરાણી - અનડા પ્રકાશન - અમદાવાદ
૩. ભારતમાં ગ્રામ વિકાસ - બાબુભાઈ અવરાણી ,બકુલભાઈ અવરાણી -અનડા પ્રકાશન - અમદાવાદ
૪. વિસ્તરણ શિક્ષણ - બાબુભાઈ અવરાણી ,બકુલભાઈ અવરાણી - અનડા પ્રકાશન - અમદાવાદ
૫. ગ્રામ સ્વવિકાસ -રોલેન્ડબન્ય.અનુ.બાબુભાઈ અવરાણી -અનડા પ્રકાશન - અમદાવાદ
૬. દશ્ય-શ્રાવ્ય શિક્ષણ - શ્રી ધીરજલાલ ભાવસાર - અનડા પ્રકાશન - અમદાવાદ
૭. ભારતમાં કૃષિશિક્ષણ - શ્રી બાબુભાઈ અવરાણી - યુનિ.ગ્રંથનિર્માણ બોર્ડ - અમદાવાદ
૭. કૃષિ વિસ્તરણ શિક્ષણ - ડૉ.ઈશ્વરભાઈ પટેલ -યુનિ.ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ - અમદાવાદ

BACHELOR OF RURAL STUDIES

SEMESTER –II

Core - 4

વિષય : વ્યવસ્થાપન (02)

(2 +1) Marks -100

હેતુઓ :- ભારતીય અર્થતંત્રમાં ગ્રામીણ વિકાસનું મહત્વ,વિદ્યાર્થી સમજે અને અત્યાર પર્યન્ત અમલમાં આવેલી નીતિઓ અને કાર્યક્રમોની જાણકારી મેળવી ગ્રામવિકાસમાં વ્યવસ્થાપનની જરૂરત સમજે જેથી ગ્રામ વિકાસ કાર્યક્રમને ઉચિત દીશા આપી શકાય.

અભ્યાસક્રમ :-

- (૧) વ્યવસ્થાપનનું કૃષિક્ષેત્રે મહત્વ, કૃષિ વ્યવસ્થાપનના મૂળતત્વો અને કૃષિક્ષેત્રે વ્યવસ્થાપનના ઉપયોગની મર્યાદાઓ. (Credit-6) (20%)
- (૨) ગ્રામીણ વિકાસમાં વ્યવસ્થાપનનું મહત્વ અને ભૂમિકા. (Credit-6) (20%)
- (૩) માનવીય સાધન વિકાસની પરિકલ્પના, અર્થ અને તેનો કૃષિ અને ગ્રામીણ વિકાસમાં ઉપયોગ. (Credit-6) (20%)
- (૪) ગ્રામવિકાસના સફળ અમલીકરણમાં વ્યવસ્થાપનની જરૂરીયાત. (Credit-6) (20%)
- (૫) ગ્રામવિકાસના કાર્યક્રમોનું વ્યવસ્થાપન (Credit-6) (20%)
 - કાર્યક્રમનું આયોજન
 - અમલીકરણ
 - દેખરેખ રાખવી (મોનીટરીંગ)
 - મૂલ્યાંકન

પ્રત્યક્ષ કાર્યો :-

(Total credits-15)

- (૧) વર્તમાન સમયમાં સરકારના, વિવિધ કાર્યક્રમોની માહિતી મેળવવી.
- (૨) વોટરશેડ / સહભાગી વન વ્યવસ્થાની માહિતી એકઠી કરવી.

સંદર્ભ ગ્રંથો :-

૧. કુદરતી સંપત્તિ વિકાસ અને વ્યવસ્થાપન - બાબુભાઈ અવરાણી-યુનિ. ગ્રં.નિ. બોર્ડ-અમદાવાદ
૨. સામુદાયિક ગ્રામવિકાસ અને કૃષિ વિસ્તરણ- બાબુભાઈ અવરાણી-યુનિ. ગ્રં.નિ. બોર્ડ-અમદાવાદ
૩. ભારતમાં ગ્રામવિકાસ - બાબુભાઈ અવરાણી - અનડા પ્રકાશન
૪. ગ્રામોચિત ટેકનોલોજી - મહેન્દ્રભાઈ ભટ્ટ
૫. ગ્રામવિકાસ પરિપ્રેક્ષ્યમાં - દિલીપભાઈ શાહ

BACHELOR OF RURAL STUDIES

SEMESTER – II

Subject: – Rural Development

ELECTIVE - 5

(3 +0) Marks -100

Objectives:

- (1) Design a course with objectives of Student aware with basic knowledge of horticulture and its future. So, it will useful in his planning of farming.
- (2) To get informed about different schemes for animal husbandry development.
- (3) To know the present status and scope of development in poultry industry.
- (4) To understand importance of water and its harvesting for rural development.

Course: (Total Credits-45)

(Weight age 100%)

Unit – 1 Schemes of Animal Husbandry. **(Credit 7 - 15%)**

- (1) Different Government schemes for development of animal husbandry.
- (2) Scheme viz information.

Unit – 2 Poultry & its schemes **(Credit 8 - 18%)**

- (1) Poultry Development schemes in Gujarat
- (2) Present status of Poultry Industry in India.

Unit – 3 Rain water harvesting by **(Credit 7 - 18%)**

- Check dams, Nalla Percolation tank, KhetTalavadi, Roof harvesting, Vegetation and Plantation.

Unit – 4 Water Shad management **(Credit 8 - 15%)**

Terms related with watershed.

1. Water shed
2. Self Help Groups
3. User Group
3. Homogenous Groups

Administrative structure for watershed Execution

Role of Co-operative Society in Watershed Management

Unit – 5 Gujarat Horticulture Mission **(Credit 8 - 17%)**

- (1) Objective
- (2) Strategy
- (3) Execution
- (4) Various Schemes under mission

Unit – 6 Organic farming in horticulture

(Credit 7 - 17%)

- (1) Meaning of organic farming.
- (2) Manures and its content.
- (3) Merits of Organic..
- (4) Hazards effect of chemical fertilizer and pesticides on soil.
- (5) Markets.

Reference Books:

- (1) “PashuVyavastha” (Gujarati) - A.D. Dave &Lakshaman Patel
- (2) “ViyavaharuGopalan” (Gujarati)-KrushnalalShukal
- (3) “PashuSanvardhan” (Gujarati)- R.K. Shukal
- (5) A Text book of animal Husbandry - G.C. Banerjee
- (6) Khedutmargdarshikabhag 2, BagaytiPako – Sampadak ,NavsariKrushi University.
- (7) Water resource management - Anil K. Popat

BACHELOR OF RURAL STUDIES

SEMESTER –II

Elective – 5

વિષય : પાક ઉત્પાદન (02)

(2 +1) Marks -100

હેતુઓ :-

વિદ્યાર્થી ભારતીય કૃષિક્ષેત્રે સંબંધિત સમસ્યાઓએ સમજે અને સાથે સાથે કૃષિક્ષેત્રની નવી-નવી પધ્ધતિઓ સાધનનો ઉચિત ઉપયોગ કરીએ ઉત્પાદકતામાં વધારો કરવાની ક્ષમતા કેળવે .

અભ્યાસક્રમ :-

૧. પાકની ફેર બદલીનું આયોજન.

Credit-10 (35%)

૨. નીચે જણાવેલ પાક વિશે : દરેક પાકને અનુકૂળ આબોહવા, અને પ્રદેશ અને જમીનનો પ્રકાર , બીજની પસંદગી તેની માવજત અને પ્રકાર, સેન્દ્રિય તેમજ રાસાયણિક ખાતરો આપવાનો સમય, પ્રમાણ અને પધ્ધતિઓ , વાવણી માટેનો સમય અને તેની પધ્ધતિ અને બે છોડ વચ્ચે બે ચાસ વચ્ચેનું અંતર, દરેક પાકને લગતા રોગો અને કિટકો અંગે શક્ય આગાહી , લાગવાનો સમય ગાળા, થતું નુકસાન અને અસરકારક ઉપયો, દરેક પાકની સુધારેલી જાતો અને તેની વિશિષ્ટતા.

Credit-8 (30%)

૩. ધાન્યપાકો : બાજરી, જુવાર, મકાઈ, ઘઉં, ડાંગર.

Credit-12 (35%)

કઠોળ વર્ગના પાકો : અડદ, તુવેર, મગ, વાલ, ચણા.

તેલીબીયાં પાકો : મગફળી , દિવેલા, સોયાબીન, રાઈ.

રેસાના પાકો : કપાસ , શણ

મસાલાના પાકો : જીરું, આદુ, લસણ, હળદર, ધાણા.

શાકભાજીના પાકો : ભીંડા, ટામેટા, દૂધી, રીંગણ, મરચાં, કોબી, મૂળાં , ગાજર

અન્ય પાકો : શેરડી , કેળા, તમાકું.

પ્રત્યક્ષ કાર્યો :-

(Total credits-15)

૧. જુદા જુદા પાકોમાં વધુમાં વધુ ઉત્પાદન લેતા ખેડૂતોના અનુભવો સાંભળવા અને પ્રશ્નોત્તરી કરવી.

૨. જુદા જુદા પાકોના બીજ એકઠા કરવા અને તેની ઓળખ કરવી.

૩. સંસ્થાની ખેતીમાં વપરાતા ખેડ ઓજારનાં મોડેલ આપવા , ચિત્રો એકઠા કરવા, પ્રદર્શન કરવું.

સંદર્ભ ગ્રંથો :-

૧. જમીન વ્યવસ્થા અને પાક ઉત્પાદનની પ્રયોગવાહિની - ડૉ.વસંતદરીબામાને -યુનિ.ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ

૨. ફર્ટિલાઈઝરનો અસરકારક ઉપયોગ - ગોરધનભાઈ પટેલ - ભારતીય કૃષિ વિકાસ પરિષદ વડોદરા

૩. પાક ઉત્પાદનના સિધ્ધાંતો - ડૉ.વ.દ.માને- યુનિ. ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ - ગુ.રા. અમદાવાદ

૪. ખેડ અને ખેડના ઓજારો -પ્રો. ઉમેદભાઈ મ. ડામોર . યુનિ. ગ્રંથ નિર્માણબોર્ડ -ગુ.રા.-અમદાવાદ

૫. ડાંગરશાસ્ત્ર - શ્રી શીવાભાઈ જેઠાભાઈ પટેલ - યુનિ. ગ્રંથનિર્માણ બોર્ડ - અમદાવાદ

૬. કપાસશાસ્ત્ર - શ્રી શીવાભાઈ જેઠાભાઈ પટેલ - યુનિ. ગ્રંથનિર્માણ બોર્ડ - અમદાવાદ

૭. સુકી ખેતી - પ્રહલાદ પટેલ -ગુ.રા. સમાજકલ્યાણ સમિતિ -સુરત

૮. પાક ઉત્પાદન વિજ્ઞાન -બાબુભાઈ અવરાણી અનડા પ્રકાશન -અમદાવાદ

૯. શાકભાજી વિજ્ઞાન - બાબુભાઈ અવરાણી અનડા પ્રકાશન -અમદાવાદ

૧૦. કૃષિ ગોવિદ્યા - તંત્રી: શાંતિલાલ પટેલ -કૃષિ વિશ્વ વિદ્યાલય -આંણદ

BACHELOR OF RURAL STUDIES

SEMESTER –II

Elective – 5

વિષય : ગ્રામીણ સામાજિક માળખું (02)

(2 +1) Marks -100

હેતુઓ :-

ગ્રામ અભ્યાસના વિદ્યાર્થીઓ ગામદાના સામાજિક માળખાની તેના જુદા જુદા ઘટકોથી પરિચિત થાય તેની સમજણ કેવળ તેમાં (૧) ગ્રામ સમાજના લક્ષણો, તે શહેર સમાજની કઈ રીતે જુદાપ પડે છે. (૨) જ્ઞાતિ, કુટુંબ જેવા ઘટકો સમજવું

અભ્યાસક્રમ :-

૧. જ્ઞાતિ પ્રથા: વ્યાખ્યા, પ્રકાર, કાર્યો, પરિવર્તન. (Credit-6) (20%)
૨. ગુજરાતના સંદર્ભમાં આદિવાસી સમાજ. (Credit-6) (20%)
૩. કુટુંબ વ્યવસ્થા: વ્યાખ્યા, પ્રકાર, કાર્યો, કુટુંબવાદ, કુટુંબમાં આંતર સંબંધો, પરિવર્તન. (Credit-6) (20%)
૪. સામાજિક શિક્ષણ અર્થ , પધ્ધતિઓ અને વ્યૂહરચના . (Credit-6) (20%)
૫. સીવીલ સોસાયટી, એન.જી.ઓ અને ગ્રામીણ સામાજિક ચળવળો . (Credit-6) (20%)

પ્રત્યક્ષ કાર્યો :-

Total credit = 15

૧. સંયુક્ત કુટુંબ પ્રથાના વિઘટન અને આવતા પરિવર્તનોનો અભ્યાસ કરવો.
૨. કુટુંબનો સામાજિક - આર્થિક સર્વેક્ષણ અભ્યાસ

સંદર્ભ ગ્રંથો :-

૧. ભારતમાં ગ્રામીણ સમાજશાસ્ત્ર - દેસાઈ એ.આર - આર.આર.શેઠની ડુંગ -મુંબઈ
૨. ભારતમાં ગ્રામીણ સામાજિક માળખું પ્રો.એ.જી.શાહ અનડા પ્રકાશન અમદાવાદ
૩. ગ્રામીણ ભારત - મેકિમ મરિયટ - રાજસ્થાન હિન્દી ગ્રંથ અકાદમી -જયપુર
૪. આદિવાસી ગઈ કાલે ને આજે -શ્રી ઘનશ્યામભાઈ શાહ - સેન્ટર ફોર સોશિયલ સ્ટડીઝ-સુરત
૫. બંધવા મજૂરો છે? - શ્રી ઘનશ્યામભાઈ શાહ - સેન્ટર ફોર સોશિયલ સ્ટડીઝ-સુરત
૬. સ્ત્રીનો બદલાતો દરજ્જો અને ભૂમિકા - ડૉ.કલ્પનાબેન શાહ - યુનિ. ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ -અમદાવાદ

BACHELOR OF RURAL STUDIES

SEMESTER –II

Elective – 6

વિષય : સફાઈવિજ્ઞાન (02)

(2 +1) Marks -100

હેતુઓ :-

વિદ્યાર્થીઓ આરોગ્યના વિવિધ પાસાઓનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે અને આરોગ્યલક્ષી વલણ કેળવે તથા ગામડાના આરોગ્ય વિષયક પ્રશ્નો સમજે

અભ્યાસક્રમ :-

૧. સફાઈ અને આરોગ્ય વચ્ચેનો સંબંધ. Credit-5 (18%)
૨. પીવાના પાણીનું શુદ્ધીકરણ અને જાળવણી. Credit-3 (12%)
૩. શરીર સફાઈનું સ્વાસ્થ્યમાં મહત્વ. Credit-6 (20%)
૪. સફાઈ સાધનોની રચના અને વિજ્ઞાન,નિર્ગંધ પેશાબઘર જુદા જુદા શૌચાલયો,કમ્પોષ્ટ. Credit-6 (20%)
૫. ગ્રામસફાઈની જરૂરીયાત અને તેનું વ્યવસ્થાતંત્ર Credit-5 (12%)
૬. સરકાર દ્વારા સફાઈ અને આરોગ્ય સંબંધિત ચલાવાતા કાર્યક્રમો અંગે માહિતી આપવી. Credit-3 (10%)
૭. ઘન અને અર્ધઘન કચરાના નિકાલની વ્યવસ્થા અંગેનું વિજ્ઞાન. Credit-2 (8%)

પ્રત્યક્ષ કાર્યો :-

Total credit = 15

૧. સસ્તા પ્રકારના શૌચાઘરોનાં બાંધકામનું અવલોકન કરવું.
૨. શરીર અને સ્થળની સફાઈ
૩. ઉભા ઝાડુ બનાવવા.

સંદર્ભગ્રંથો :-

૧. પ્રાકૃતિકજીવન વિજ્ઞાન - ડૉ. બી. જી.સાવલા - અક્ષરભારતી પ્રકાશન _ભૂજ -૧૯૮૦
૨. શાળાની સફાઈ - યુનિસેફનો અંક - યુનાઈટેડનેશન્સ ચીલ્ડ્રન ફંડ - ન્યુ દિલ્હી -૧૯૮૮
૩. આરોગ્યની ચાવી - મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધી - નવજીવન પ્રકાશન મંદિર -અમદાવાદ -૧૯૮૩
૪. માંદગીના મૂળ - ડૉ. શિવપ્રસાદ ત્રિવેદી
૫. સફાઈ માર્ગદર્શિકા - શ્રી ઇશ્વરભાઈ પટેલ
૬. સ્વાસ્થ્ય સોપાન -૬ હૃદય રોગ - સ્વામી અનંતાનંદતીર્થ - દિવ્યજ્યોત આર્યુવેદિક રિસર્ચ ફાઉન્ડેશન
૭. આરોગ્ય વિશેની સામાન્ય સમજ - ફેલિક્સ ઓ. સ્ટ્રીટ - જીવન નિર્માણ અકાદમી
૮. વોટર સપ્લાઈ એન્ડ - જી. એસ.બીરડી - ઘનપતરાય એન્ડ સન્સ લિ.
સેનીટરી એન્જનીયરીંગ
૯. સેનીટેશન ઇન ડેવલપીંગ - જહોનવીલી એન્ડ શન્સ લિ.
કન્ટ્રીસપેસી આર્નોલ્ડ
૧૦. રૂરલ સેનેટેશન - ગાર્નોલ્ડ પેસી - ઇન્ટરમીડીએટ ટેકનોલોજી પબ્લીકેશન્સ

BACHELOR OF RURAL STUDIES

SEMESTER –II

Elective – 6

વિષય : આંકડાશાસ્ત્ર (02)

(2 +1) Marks -100

હેતુઓ :- વિદ્યાર્થી કોઈ પણ વિષયની વૈજ્ઞાનિક પધ્ધતિથી અભ્યાસ કરવાની સમજ મેળવે જે તે સંશોધન માટેના ડિઝાઇન તૈયાર કરે ગ્રામ અભ્યાસના વિદ્યાર્થીઓ સંશોધન માટેના વિષયની પસંદગીથી અહેવાલ લેખન સુધીની પ્રક્રિયા કઈ રીતે થઈ શકે તેનું જ્ઞાન મેળવે અને વિદ્યાર્થી ગ્રામીણ અભ્યાસનું વિશ્લેષણ કરવાની ક્ષમતા પ્રાપ્ત કરે છે.

અભ્યાસક્રમ :-

આંકડાશાસ્ત્રનું સ્વરૂપ ,મહત્વ

આંકશાસ્ત્રીય ખ્યાલો, પરીવર્તર્ય

કોઈ એક ચાલુ પ્રયોગના આંકડા એકત્રિત કરવા ,ગોઠવવા,વહેંચણી કરવી ,રજૂ કરવા વગેરે. સરેરાશ મધ્યક , મધ્યસ્થ, બહુલક અને વલણનો પરિચય , તફાવતનો ગાળો , સરેરાશ વિચલન, પ્રમાણભૂત વિચલન અને પ્રમાણિત દોષનો પરિચય. (Credit-15) (50%)

જુદી જુદી પ્રયોગ રચનાઓમાં આવેલી વધઘટનું પૃથ્થકરણ અને દરેક પરિબળ પર વધઘટની ફાળવાણી કરવા માટેનું તે માટે વપરાતી ક્સોટીઓ ટી ટેસ્ટ એફ ટેસ્ટ વગેરે જુદી જુદી સરખામણીઓ ભૂલનો અંદાજ આંકડાશાસ્ત્રના આધારે ગુણપત્ર તફાવતનો ઉપયોગ અને તેના પરથી કાઢેલા તારણો, કોમ્પ્યુટર તેનું મહત્વ અને વિવિધ પધ્ધતિઓની જાણકારી ,અહેવાલ લેખન, પાર્ટીસિપેટરી રૂરલ એપ્રાઇઝલ.

(Credit- 15) (50%)

પ્રત્યક્ષ કાર્ય :- Total credit = 15

૧. પાર્ટીસિપેટરી રૂરલ એપ્રાઇઝલ કરાવવું.
૨. કોમ્પ્યુટરના સાધનોની ઓળખ .

સંદર્ભ ગ્રંથ :-

૧. આંકડાશાસ્ત્ર પરિચય -પ્રા.જી.એમ.પટેલ
૨. આંકડાશાસ્ત્ર ૧,૨,૩ - એન.કે.દવે , કે.એમ.પટેલ
૩. ગાણિતિક આંકડાશાસ્ત્ર - પ્રો. એચ.ડી.શાહ - યુનિ. ગ્રંથનિમાર્ણબોર્ડ - અમદાવાદ
૪. શિક્ષણમાં આંકડાશાસ્ત્ર - ડો.મનુભાઈ.દ ત્રિવેદી - યુનિ. ગ્રંથનિમાર્ણબોર્ડ - અમદાવાદ
૫. સંશોધન અહેવાલ લેખન - પ્રા.વિમલ પી.શાહ - યુનિ.ગ્રંથનિમાર્ણ બોર્ડ - અમદાવાદ
૬. સંશોધન પધ્ધતિઓ અને પ્રવિધિઓ - ડો. હરિભાઈ દેસાઈ- યુનિ.ગ્રંથનિમાર્ણ બોર્ડ-અમદાવાદ

BACHELOR OF RURAL STUDIES

SEMESTER –II

Elective – 6

વિષય : ગાંધીવિચારના સિધ્ધાંતો (02)

(3 +0)

Marks -100

હેતુઓ :-

વિદ્યાર્થીઓ ગાંધીજીના જીવનના મૂળભૂત વિચારોની સમજ મેળવે અને આજના સંદર્ભમાં વિચારોની પ્રસ્તુતતા અંગે સમીક્ષાત્મક સમજ કેળવે.

અભ્યાસક્રમ :-

૧. ગાંધીજી અને શિક્ષણ : નઈ તાલીમ, પાયાની કેળવણી	(Credit-15)	(30%)
૨. ગાંધીજી અને રચનાત્મક કાર્યક્રમો :	(Credit-08)	(20%)
૩. ગાંધીજીના ધર્મ વિષયક વિચારો :	(Credit-07)	(20%)
૪. આજના ભારતના સંદર્ભમાં ગાંધીજીના વિચારોની પ્રસ્તુતતા :	(Credit-15)	(30%)
- આર્થિક સ્થિતિ-વ્યવસ્થા		
- સામાજિક સ્થિતિ- વ્યવસ્થા		
- રાજકીય સ્થિતિ-વ્યવસ્થા		

સંદર્ભ ગ્રંથો :-

૧. સર્વોદય કેળવણી - ગોપાલદાસ જીવાભાઈ પટેલ-નવજીવન મુદ્રાલય-અમદાવાદ
૨. ગ્રામોદ્યોગની વિચારધારા અને અર્થશાસ્ત્ર - વિકલદાસ મ. કોઠારી-નવજીવન મુદ્રાલય- અમદાવાદ
૩. રચનાત્મક કાર્યક્રમ તેનું રહસ્ય અને સ્થાન -મો. ક. ગાંધી- નવજીવન પ્રકાશન મંદિર -અમદાવાદ
૪. ખાદી શા માટે ? - મો.ક. ગાંધી- નવજીવન પ્રકાશન મંદિર- અમદાવાદ
૫. ગાંધીજી - ઉષા મહેતા- યુનિ.ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ- અમદાવાદ

BACHELOR OF RURAL STUDIES

SEMESTER –II

Elective –7

વિષય : ભારતીય ગ્રામ અર્થતંત્ર (02)

(2 +1) Marks -100

હેતુઓ :-

ગ્રામ અભ્યાસના વિદ્યાર્થીઓ ગ્રામ્ય આર્થિક માળખા અને તેના જુદા જુદા ઘટકોથી પરિચિત થાય જેમાં ગ્રામીણ આર્થિક પ્રવૃત્તિઓ, કૃષિ અને આનુસાંગિક બાબતો, ગ્રામ્ય મિલકતો અને તેની વહેંચણી, ગ્રામ અર્થતંત્રના પ્રશ્નો જેવા કે: વસ્તી, ગરીબી, દેવા, અને ગ્રામ મજૂરો વિષેની જાણકારી તેમજ સમજ કેળવે.

અભ્યાસક્રમ :-

૧. ગ્રામ્યમજૂર : તેના અલગ જૂથો, તેમના આગવા પ્રશ્નો, સ્ત્રીમજૂર, બાળમજૂર, સ્થળાંતરીત મજૂર આદિવાસી, બંધુઆ મજૂર વગેરે. (Credit-10) (35%)

૨. ગ્રામ્ય વેતન અને દેવા : ગ્રામ્યસ્તરે રોજગારી, વેતન અને દેવાઓ વચ્ચેના આંતર સંબંધો, દેવાના સ્વરૂપો, પ્રમાણ સ્ત્રોત અને હેતુઓ. (Credit-8) (25%)

૩. મૂળભૂત ખ્યાલો : નીચે આપેલા ખ્યાલોની સમજ વિદ્યાર્થીઓએ મેળવવાની રહેશે.

બેકારી, અર્ધબેકારી , પ્રછન્ન બેકારી, ગરીબી, માથાદીઠ આવક, વેતન રોજગારી, સ્વરોજગારી જાતખેડની ખેતી, ગણોતિયા, ગણોતપ્રથા, રૈયતવાળી, મહાલવારી, જમીનદારી, ટોચમર્યાદા, જમીન એકત્રીકરણ, મહેસુલ સંરક્ષિત ગણોતિયો, કાયદાકીય ગણોતિયો, લાગિયો, છુટક મજૂર, પાયાની સગવડો શ્રમપ્રસૂર, બાયોકેમીકલ, એચ.વાય.વી.પેકેજ

(Credit-12) (40 %)

પ્રત્યક્ષ કાર્યો :

Total credit = 15

૧. ગ્રામ્ય મજૂરના વિવિધ જૂથની મૂલાકાત લઈને તેમના આગવા પ્રશ્નો જાણવા.
૨. ગામડામાં જોવા મળતી ગરીબી, જમીનની વહેંચણી, જ્ઞાતિ અને વ્યવસાય સાથે શુ સંબંધ છે તેની મુલાકાત દ્વારા જાણકારી મેળવવી.
૩. બેકારી તથા અર્ધ બેકારી અને ગરીબી વચ્ચેનો સંબંધ જાણવો.

સંદર્ભગ્રંથો :-

૧. અર્થશાસ્ત્ર આરંભ - પ્રો. બબાભાઈ સો. પટેલ - સી. જમનાદાસની કંપની
૨. શ્રમનું અર્થશાસ્ત્ર - પ્રો. રોહિત શુક્લ - યુનિ. ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ , ગુજરાત રાજ્ય-અમદાવાદ
૩. જમીન વિહોણા ખેડૂતની સમસ્યા- ડૉ. ઈન્દ્રકુમાર જાની - ગુજરાત ખેત વિકાસ પરિષદ અમદાવાદ
૪. શું બંધવા મજૂર છે? - ઘનશ્યામ શાહ -અનુ. કિરણ શુક્લ- સેન્ટર ફોર સોશિયલ સ્ટડીઝ-સુરત
૫. ગાંધી ચિંધ્યા માર્ગો ગ્રામવિકાસ એક મૂલ્યાંકન - ઘનશ્યામ શાહ ,સેન્ટર ફોર સોશિયલ સ્ટડીઝ- સુરત
૬. કૃષિ અર્થશાસ્ત્રના મૂળતત્વો- ડૉ.કે.એમ. શાહ - યુનિ. ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ -અમદાવાદ

BACHELOR OF RURAL STUDIES

SEMESTER –II

Elective – 7

વિષય : નીતિશાસ્ત્ર (પશ્ચિમી) (02)

(3 +0)

Marks -100

હેતુઓ :-

૧. વિદ્યાર્થીઓ નીતિશાસ્ત્રના અભ્યાસનું મહત્વ સમજે.
૨. નૈતિક નિર્ણયનો ખ્યાલ મેળવે.
૩. માનવ સ્વભાવમાં રહેલા નૈતિક સત્યો જાણે .
૪. સુખવાદ વિશે પરિચિત થાય.

અભ્યાસક્રમ :-

	તાસ	ટકા
એકમ -૧ (૧) નીતિશાસ્ત્રની વ્યાખ્યા અને સ્વરૂપ (૨) નીતિશાસ્ત્રના અભ્યાસનું મૂલ્ય અને તેનો ધર્મ અને તત્વજ્ઞાન સાથે સંબંધ	૦૮	૨૦ %
એકમ -૨ (૧) નૈતિક નિર્ણયનું સ્વરૂપ (૨) નૈતિક નિર્ણયનો વિષય (૩) અંતર્નાદનું સ્વરૂપ	૦૮	૨૦ %
એકમ - ૩ (૧) માનવ સ્વભાવને લગતી ત્રણ દૃષ્ટિ (૨) નૈતિક તત્વજ્ઞાનનાં ગૃહિત સત્યો	૦૮	૨૦ %
એકમ -૪ (૧) સંકલ્પ સ્વાતંત્ર્યની સમસ્યા (૨) સંકલ્પ સ્વાતંત્ર્ય અને નિયતિવાદ (૩) નિયતિવાદના પ્રકારો	૦૮	૨૦ %
એકમ -૫ (૧) સુખવાદ (૨) સુખવાદના પ્રકારો. (૩) કોન્ટનું તાર્કિક નીતિશાસ્ત્ર	૦૮	૨૦ %
	કુલ	૪૫ ૧૦૦ %

સંદર્ભ ગ્રંથો :-

૧. નીતિશાસ્ત્ર પ્રવેશ - ભટ્ટ અને કોઠારી , ગુજરાત યુનિ.અમદાવાદ
૨. Ethics for Today - titas H.H.

BACHELOR OF RURAL STUDIES

SEMESTER – II

Elective – 7

વિષય : ક્ષેત્ર વ્યવસ્થાપન (02)

(3+0) Marks -100

હેતુઓ :-

૧. વર્તમાન રાષ્ટ્રીય કૃષિ નીતિના વિવિધ પાસાઓનો અભ્યાસ કરશે.
૨. ક્ષેત્ર વ્યવસ્થાપનના જુદા જુદા સિધ્ધાંતો અને વૈજ્ઞાનિક પધ્ધતિઓનો અભ્યાસ કરશે.
૩. સફળ ખેતી માટેના પાયાના સિધ્ધાંતો સમજી તેના કાર્યક્રમો યોજશે.
૪. ભારતીય કૃષિ વિકાસ વ્યવસ્થાપનનો અભ્યાસ કરશે.

અભ્યાસક્રમ :-

એકમ - ૧ ખેતમજૂરની વ્યવસ્થા

(Credit-6) (20%)

ખેત મજૂરના પ્રકારો,ક્ષેત્ર વ્યવસ્થાપકની મજૂરી કૌટુંબિક મજૂરી ,કૌટુંબિક મજૂરીની વિશિષ્ટતા ભાડૂતી મજૂરી ,મજૂરીના દર અને તેને અસર કરતા ઘટક, મજૂરની કાર્યશક્તિ ,મજૂરની કાર્યશક્તિની માપણી પધ્ધતિ,કાર્ય શક્તિ વધારવાની પધ્ધતિઓ.

એકમ -૨ મૂડી વ્યવસ્થા

(Credit-6) (20%)

ખેતીમાં મૂડીની જરૂરીયાત ,મૂડીની જરૂરીયાત નક્કી કરવા ધ્યાનમાં લેવાની બાબત,મૂડીનું વર્ગીકરણ, અનાવર્તક મૂડી, ખેત ઓજારો,બળદથી ચાલતા ઓજારો,હાથ ઓજારો.

એકમ -૩ પાક યોજના

(Credit-6) (20%)

પાક યોજના બનાવતા ધ્યાનમાં લેવાના મુદ્દા,જમીનની ફળદ્રુપતા અને આર્થિક દષ્ટિએ પાક યોજનાનું મૂલ્યાંકન.

એકમ -૪ ખેતીના પ્રકાર પ્રમાણે આવક,ખર્ચ અને નફાની ગણતરી ,કાયમી મૂડી રોકાણ ,ચાલુ મૂડી રોકાણ , ક્ષેત્રની આવક, નફો દૂધ ઉદ્યોગ, કાયમી મૂડી રોકાણ,ચાલુ મૂડી રોકાણ. (Credit-6) (20%)

એકમ -૫ ગુજરાત રાજ્યમાં સુધારેલ બિયારણની વૃધ્ધિ અને વહેંચણી શ્રેણીવાર પાકના સુધારેલા બીજનું ઉત્પાદન, અધિકૃત બીજ ઉત્પાદન,બીજની વહેંચણી,કપાસના બિયારણ વૃધ્ધિ ઉત્પાદન ઉત્પાદકોની પસંદગી , પ્રમાણિત બીજનો કાયદો ,બીજ ઉત્પાદન કાર્યક્રમ. (Credit-6) (20%)

સંદર્ભ ગ્રંથો :-

૧. કૃષિ વિદ્યા - સામયિક
૨. ક્ષેત્ર વ્યવસ્થા અને ખેતી હિસાબ કિતાબ

BACHELOR OF RURAL STUDIES

SEMESTER –II

Elective – 8

વિષય : કૃષિ ઇજનેરી (02)

(2 +1) Marks -100

હેતુઓ :-

- (૧) સર્વેક્ષણની જુદી જુદી પધ્ધતિઓથી ઊંડાણપૂર્વક માહિતગાર બને.
- (૨) તલેક્ષણની જુદી જુદી પધ્ધતિઓથી માહિતગાર બને.
- (૩) સર્વેક્ષણના જુદા જુદા સાધનોનો પરિચય કેળવે.

અભ્યાસક્રમ :-

- એકમ - ૧ સર્વેક્ષણ** (Credit-10) (35%)
૧. સર્વેક્ષણની વ્યાખ્યા અને સર્વેક્ષણનું વર્ગીકરણ .
 ૨. સર્વેક્ષણના મૂળભૂત સિધ્ધાંતો.
 ૩. અંતર માપવાની રીતો.
 ૪. બે સ્થાન વચ્ચેના અંતરની માપણી.
 ૫. આરેખણનો અર્થ અને આરેખણ કરવાની રીતો.
 ૬. માપણીમાં થતી ત્રુટીઓ.
 ૭. કાટખૂણો રચવાની રીતો.
- એકમ - ૨ સાંકળ સર્વેક્ષણ** (Credit-08) (25%)
૧. સાંકળ સર્વેક્ષણમાં વપરાતા પ્રાવૈધિક પદો, સર્વેક્ષણમાં વપરાતી રૂઢ સંજ્ઞાઓ.
 ૨. સાંકળના પ્રકારો.
 ૩. ક્ષેત્ર નોંધપોથી.
 ૪. શંકુ મોજણી.
- એકમ - ૩ પ્લેન ટેબલ સમપાટ સર્વેક્ષણ** (Credit-07) (22%)
૧. વ્યાખ્યા, સાધનો,
 ૨. સમપાટ સર્વેક્ષણના લાભાલાભ
 ૩. સમપાટ સર્વેક્ષણ કરવાની રીતો.
 ૪. સમપાટ સર્વેક્ષણમાં થતી સામાન્ય ત્રુટીઓ.
- એકમ - ૪ તલેક્ષણ** (Credit-05) (18%)
૧. તલેક્ષણની વ્યાખ્યા અને પ્રાવૈધિક પદો.
 ૨. લેવલ અને તેના પ્રકાર-તલેક્ષણનું વર્ગીકરણ.
 ૩. સમોચ્ચ રેખાઓ અને તેની લાક્ષણિકતાઓ.
 ૪. સમોચ્ચ રેખાનું સ્થાન નિર્ધારણ .
- પ્રત્યક્ષ કાર્યો :-** (Total Credit = 15)
૧. સાંકળથી જમીન માપણી કરવી.
 ૨. પ્લેન ટેબલ સાધનોની ઓળખ કરવી.
 ૩. જુદી જુદી સાંકળોનો અભ્યાસ કરવો.
 ૪. જમીનના જુદા જુદા બિન્દુઓની સાપેક્ષ ઉચાઈ શોધવી .
- નોંધ :પ્રાયોગીક વેઈટેઝ સરખુ છે .**

સંદર્ભ ગ્રંથો :-

૧. કૃષિ ઇજનેરી ભાગ-૧ અને ભાગ ૨ - અંબાલાલ ઇશ્વરભાઈ પટેલ
૨. પ્રાથમિક સર્વેક્ષણ - જયંતિલાલ પી.ખખર , મણીલાલ એમ.પટેલ
૩. ખેતી ઇજનેરી - બાબુભાઈ અવરાણી

BACHELOR OF RURAL STUDIES

SEMESTER –II

Elective – 8

વિષય : ગ્રામીણ સંસ્થાઓ અને તેનું વ્યવસ્થાપન (02)

(3 +0) Marks -100

હેતુઓ :-

ગ્રામવિકાસ અને તેના વ્યવસ્થાપનમાં ગ્રામ સંસ્થાનો વિષય પાયાની સમજણ પૂરી પાડવાનો હેતુ રહેલો છે.

અભ્યાસક્રમ :-

એકમ -૧ પંચાયતીરાજ સંસ્થાઓનો વિકાસ અને વ્યવસ્થાપન (Credit-15) (35%)

૧. પંચાયતીરાજના નવા તથ્યો

૨. વ્યવસ્થાપનના મુદ્દાઓ

૩. ક્ષમતાવર્ધન

એકમ -૨ સ્વૈચ્છિક સંગઠનો /સીવીલ સોસાયટીનો વિકાસ અને વ્યવસ્થાપન (Credit-15) (30%)

૧. સ્વૈચ્છિક સંસ્થાઓ/સીવીલ સોસાયટી

૨. સ્વૈચ્છિક સંસ્થા ક્ષમતાવર્ધન

એકમ -૩ સહકારી સંસ્થાઓનો વિકાસ અને વ્યવસ્થાપન (Credit-15) (35%)

૧. ગ્રામવિકાસમાં સહકારી સંસ્થાઓની ભૂમિકા.

૨. સહકારી પ્રવૃત્તિઓનો વિકાસ અને વ્યવસ્થાપન

૩. સહકારી સંસ્થાઓમાં ક્ષમતાવર્ધન

સંદર્ભગ્રંથો :-

1. Rural Development - Robert Chamber
2. Rural Development Organisation and Management (Report) 2000 (Irma)
3. Status Report on Panchayati Raj (2007)
Ministry of Panchayati Raj -2007
4. NGO Development Initiative and Public Policy – Shivani dhar Rojon

BACHELOR OF RURAL STUDIES

SEMESTER –II

Elective – 8

વિષય : કૃષિવિકાસ અને વિસ્તરણ (02)

(3 +0) Marks -100

હેતુઓ :-

૧. કૃષિધિરાણના મહત્વની જાણકારી મેળવે .
૨. ગ્રામ્યવિસ્તારોમાં દેવાની સમસ્યાની જાણકારી મેળવે અને તેના ઉકેલો માટે જાણકારી મેળવે.
૩. કૃષિ ઉત્પાદનોમાં ભાવનિર્ધારણની પ્રક્રિયા વિચારે.
૪. વિસ્તરણ શિક્ષણમાં શીખવવાની પદ્ધતિઓ જાણે.
૫. વિસ્તરણમાં વિવિધ પ્રત્યક્ષ પદ્ધતિઓની જાણકારી મેળવે.

અભ્યાસક્રમ :-

- (૧) ગ્રામ્ય દેવાની સમસ્યા,વર્તમાન,પરિસ્થિતિ કારણો, પરિણામો અને ઉકેલો (Credit-8) (18%)
- (૨) કૃષિધિરાણ, કૃષિધિરાણમાં કૃષિધિરાણની અગત્યતા, શાખના વિવિધ પ્રાપ્તિસ્થાનો, બિનસંસ્થાગત ધિરાણનો વ્યાપ, સહકારી શાખનું માળખું અને સહકારી શાખનું મૂલ્યાંકન. (Credit-8) (18%)
- (૩) કૃષિ ઉત્પાદનોના ભાવોનું મહત્વ ભાવોની અચોક્કસતા માટેના કારણો, ભાવોની અચોક્કસતા દૂર કરવા માટેના ઉકેલો અને ભાવનિદારણની નીતિના હેતુઓ ઉત્પાદનના વ્યાજબી વળતર માટેના ખ્યાલો. (Credit-8) (18%)
- (૪) સભાનું મહત્વ ,ઉપયોગિતા ,પ્રકારો અને વિસ્તરણ પ્રવૃત્તિમાં મિટીંગને અસરકારક બનાવવા માટેના ચાવીરૂપ મુદ્દાઓ. (Credit-8) (18%)
- (૫) વિસ્તરણ કાર્યકરની ગુણવત્તા અને ફરજો (Credit-7) (17%)
- (૬) નિદર્શનના પ્રકારો, ઉપયોગિતાનું મહત્વ (Credit-6) (11%)

સંદર્ભ ગ્રંથો :-

1. An Introduction to Agricultural Economics - Bilgrami SAR
2. Agricultural Problems in India - Sadhu and Singh
3. Rural Development - Sundharam I.S.
4. Indian Agricultural Economics - Rudra A
૫. ભારતનું કૃષિક્ષેત્ર-વિકાસ અને પડકારો - ડૉ.બી.એચ.જાની
૬. વિસ્તરણ શિક્ષણના મૂળ તત્વો - કન્ક ડી ધકાન
૭. ગ્રામ સ્વવિકાસ - બાબુભાઈ અવરાણી
૮. ભારતમાં ગ્રામવિકાસ - બાબુભાઈ અવરાણી

